

Mr. Mehmet GJOSHAJ

ANATEMIMI I LËVIZJES NACIONALÇLIRIMTARE KAÇAKE NË PERIU DHEN KOMUNISTE DHE PASOJAT NË FUSHËN MUZEORE

Ështe tepër i gjatë vargu i datave, ngjarjeve, temave, periudhave dhe personaliteteve kulturore dhe historike kombëtare shqiptare, të cilat për shkak të vlerësimit të tyre në baza ideologjike dhe sipas kriterëve e kornizave partiake e shtetërore, gjatë tërë periudhës së pushtetit komunist ishin anatemuar skajshmërisht, andaj edhe nuk mund të trajtoheshin në shumë fusha, veçmas në fushën muzeore. Themi gjatë tërë periudhës së pushtetit komunist dhe veçmas në fushën muzeore për faktin se, deri sa pas vitit 1966, kur shovinizmi serb dhe politika antishqiptare marrin një goditje të përkohshme, një numër i datave, ngjarjeve, temave dhe periudhave të anatemuara deri atëherë, filluan që të trajtohen në fushën shkencore dhe arsimore, edhe këtë në baza institucionale, ndërsa në fushën muzeore kjo nuk kishte ndodhur. Shkakun për këtë duhet kërkuar në faktin se mekanizmat e pushtetit komunist, sektorët e caktuar të institucioneve muzeore kosovare i kishin

shndërruar në servise propogandistike të partisë në pushtet, ku mund të trajtoheshin kryesisht këto tri periudha historike:

- Periudha e Lëvizjës Punëtore,
- Periudha e Luftës Antifashiste Nacionalçlirimtare dhe
- Periudha e Ndërtimit Socialist.

Ndërsa datat, ngjarjet dhe personalitetet kulturore dhe historike të periudhave tjera historike, ose nuk trajtoheshin fare në kuadër të veprimtarisë së rregullt të institucioneve muzeore, ose trajtoheshin në mënyrë sipërfaqësore dhe në kontekst negativ, përkatësisht në kundërshtim me realitetin historik dhe të arriturat historiografike.

Në faza të caktuara të periudhës komuniste, numri më i madh i datave, ngjarjeve dhe personaliteteve kulturo-historike kombëtare shqiptare, jo vetëm që janë shpjeguar në baza joshkencore, por edhe janë keqinterpretuar dhe janë prezentuar në kontekst negativ. Për pasojë, deri më 1999, në kuadër të veprimtarisë së rregullt të institucioneve muzeore kosovare nuk janë trajtuar datat, ngjarjet, periudhat dhe personalitetet kulturo-historikeshqiptaretë vlerësuara në baza ideologjike, përkatësisht të anatemuara. Kështu, lidhur me data, ngjarje dhe periudha të tëra historike, si dhe personalitete më të rëndësishme kulturo-historike shqiptare, të anatemuara në baza ideologjike, në fondet e institucioneve muzeore kosovare nuk është inventarizuar asnjë fotografi apo dokument, ose është inventarizuar numër tejet i vogël i eksponateve muzeore. Për më keq, eksponatet muzeore të inventarizuara në fondet përkatëse muzeore, të cilat kishin të bënin me temat e

anatemuara, janë inventarizuar duke u shoqëruar me legjenda ideologjike dhe joshkencore, respektivisht me legjenda që binin ndesh me realitetin historik. Kjo është bërë për shumë qëllime, por dy ishin më kryesore. Së pari, kjo është bërë me qëllim të pamundësimit të trajtimit të së kaluarës sonë historike në baza institucionale dhe, së dyti, me qëllim të pamundësimit të prezentimit në aspektin muzeor të së kaluarës sonë kulturore dhe historike. Thënë shkurt, mekanizmat e pushtetit komunist ishin të interesuara që vlerat kulturore dhe historike kombëtare shqiptare të jenë sa më pak ose aspak në funksion të zhvillimit kulturor dhe në funksion të arsimimit dhe edukimit të gjeneratave të reja.

Në saje të vlerësimit të historisë dhe trashëgimisë sonë kulturo- historike në baza ideologjike dhe nga pozitat e shovinizmit serb, deri në mesin e viteve të gjashtëdhjeta të shekullit të kaluar, ishte i pamundur trajtimi në fushën muzeore i këtyre periudhave, ngjarjeve dhe temave historike: periudha ilire, mesjeta shqiptare, periudha e Skënderbeut, pashallëqet shqiptare, Rilindja Kombëtare Shqiptare, luftërat e popullit shqiptar kundër sundimit turk në dhjetvjetëshin e parë të shekullit XX, Shpallja e Pavarësisë së Shqipërisë, pushtimi serbo-malazez i Kosovës më 1912, terrori gjenocidal serb në Kosovë gjatë viteve 1912-1914, ripushtimi serb i Kosovës më 1918, Kryengritja shqiptare në Kosovë kundër pushtimit serb më 1919, Lëvizja Nacionalçlirimtare Kaçake; e ashtuquajtura reformë agrare dhe kolonizimi i Kosovës me elementin sllav; shpërngulja e shqiptarëve të Kosovës si pasojë e dhunës së pushtetit okupues serb; lufta e popullit shqiptar për

mbrojtjen e kufirit Kosovë- Mali i Zi dhe Kosovë- Serbi nga rreziku i forcave çetnike të cilat e kërcënonin Kosovën gjatë viteve 1941-1944; roli i shkollës shqipe në zvoglimin e shkallës së analfabetizmit dhe ngritjen e vetdijës kombëtare tek shqiptarët e Kosovës gjatë viteve 1941- 1944; pushtimi serbokomunist i Kosovës në nëntor të vitit 1944; lufta e popullit shqiptar në Kosovë kundër pushtimit serbokomunist, nëntor 1944- shkurt 1945; ONDSH-ja si vazhdimësi e kësaj lufte etj.

Edhe ideologët dhe personalitetet udhëheqëse të ngjarjeve më të rëndësishme dhe më të ndritshme të historisë sonë kombëtare, u vlerësuan në baza ideologjike e më pastaj u anatemuan, gjë që pamundësoi trajtimin e tyre në aspektin muzeor gjatë kohës së pushtetit komunist. Kjo bëhej me motivacion se, gjoja, trajtimi muzeor i ideologëve dhe personaliteteve më të rëndësishme historike dhe kulturore shqiptare, sidomos në fushën e prezentimit, “do të indoktrinonte brezin e ri në frymën nacionaliste, irredentiste dhe antisocialiste”.

Një nga temat dhe periudhat historike, e cila për shkak të vlerësimit në baza ideologjike nuk është trajtuar në fushën muzeore deri në vitin 1999, është edhe Lëvizja Nacionalçlirimtare Kaçake. Në sajë të kriterëve ideologjike dhe kornizave partiake e shtetërore, jashtë të cilave deri me çlirimin e Kosovës, në qershor të vitit 1999, nuk mund të vepronin institucionet muzeore kosovare, veçmas sektorët e historisë, në kuadër të këtyre institucioneve nuk janë trajtuar udhëheqësit dhe pjesëtarët e Lëvizjeje Nacionalçlirimtare Kaçake. Në ato rrethana ishte i pamundur hulumtimi, mbledhja, përpunimi

profesional, e mos të flasim për prezentimin dhe publikimin në fushën muzeore të ekspozateve që u përkisnin udhëheqësve dhe pjesëtarëve të lëvizjës në fjalë, siç janë fotografitë, dokumentet, armatimi, veshmbathja, gjërat personale të kaçakëve, si orë xhepi, kuti duhani, qehlibare, unur, shkrepsë etj. Kjo bëhej me motivacion se, gjoja, fjala është për një "lëvizje armiqësore" dhe antiserbe, trajtimi institucional dhe prezentimi muzeor i së cilës, sipas mekanizmave të pushtetit komunist, e dëmton politikën e "bashkim-vëllazërimit" dhe mbjell ndjenjën e nacionalizmit dhe të irredentizmit shqiptar tek masat shqiptare, veçmas tek gjeneratat e reja!

Për shkak të rrethanave politike në të cilat ka jetuar populli shqiptar i Kosovës nën pushtimin serb deri më 1941, si dhe anatemit të pjesëve më të ndritshme të historisë sonë kombëtare gjatë periudhës komuniste, janë ruajtur fare pakë ekspozate me vlerë muzeore që u përkisnin udhëheqësve dhe pjesëtarëve të Lëvizjes Nacionalçlirimtare Kaçake. Kryesisht janë ruajtur dokumente dhe fotografi individuale dhe grupe të kaçakëve, të bëra në Shqipëri. Fotografi cilësore të udhëheqësve dhe pjesëtarëve të kësaj lëvizjeje ruhen në fototekën e Foto Marubit në Shkodër.

Kur është fjala për armatimin dhe gjërat personale të pjesëtarëve të Lëvizjes Kaçake, duhet cekur se armatimi dhe gjërat personale të kaçakëve që ranë në luftë me forcat e xhandarmërisë dhe ushtrisë serbe, janë zhdukur në momentin e vrasjës së kaçakëve. Ndërsa armatimi dhe gjërat personale të pjesëtarëve të Lëvizjes Kaçake, të cilët e perjetuan vitin 1941 e më vonë, ose kanë rënë në dorë të pushtetit komunist pas vitit 1945, i cili këtë Lëvizje Nacionalçlirimtare

Shqiptare e trajtonte si armiqësore dhe antiserbe, ose janë djegur e shkatërruar më 1998-99, kur shumica e shtëpive shqiptare në Kosovë janë djegur e shkatërruar deri në themel nga forcat pushtuese serbe. Megjithë këtë, bazuar në burime nga terreni, shihet se mund të gjenden objekte muzeore që u përkisnin pjesëtarëve të Lëvizjës Nacionalçlirimtare Kaçake, edhe këtë jo vetëm gjëra personale, si orë xhepi, qystek, kuti duhani, unur etj., por edhe armë, të shkurtëra dhe të gjata. Armë të pjesëtarëve të Lëvizjës Kaçake janë përdorur nga pasardhësit e tyre edhe gjatë Luftës së Dytë Botërore dhe në Luftën e popullit shqiptar të Kosovës kundër pushtimit serbokomunist pas nëntorit të vitit 1944, madje edhe në luftën e fundit, më 1998-99.

Armët e pjesëtarëve të Lëvizjës Nacionalçlirimtare Kaçake, të përdorura edhe në luftërat e mëpastajme çlirimtare, në fakt janë eksponate muzeore që i lidhin tri e më shumë lufta çlirimtare: luftën e Lëvizjës Nacionalçlirimtare Kaçake, luftën e popullit shqiptarë kundër pushtimit serbokomunist më 1944-45 dhe luftën e viteve 1998-99. Disa nga këto armë janë gjetur pas çlirimit të Kosovës, janë inventarizuar në institucionet muzeore kosovare, madje edhe janë prezentuar në ekspozita tematike.

Hulumtimi dhe mbledhja e objekteve muzore që u përkisnin pjesëtarëve të Lëvizjës Nacionalçlirimtare Kaçake duhet të zgjerohet dhe të intesifikohet, jo vetëm në Kosovë, por edhe në Shqipëri dhe në troje tjera etnike shqiptare, ku disa nga kaçakët jetuan deri në fundin e jetës së tyre, kështu që armatimet dhe gjërat e tyre personale ruhen nga pasardhësit dhe trashëgimtarët e tyre.

Për plotësimin e fondeve muzeore me eksponate (fotografi dhe dokumente) që kanë të bëjnë me Lëvizjen Nacionalçlirimtare Kaçake, duhet shfrytëzuar të arriturat e historiografisë dhe publicistikës sonë, ku janë publikuar një numër i konsiderueshëm i fotografive dhe dokumenteve që kanë të bëjnë me udhëheqësit dhe pjesëtarët e kësaj Lëvizjeje. Inventarizimi i këtyre fotografive dhe dokumenteve në fondet përkatëse muzeore, sa do pake do e zbus boshllëkun e deritanishëm të fondit në fjalë. Megjithë këtë, duhet përshpejtuar hulumtimi i dokumenteve dhe fotografive lidhur me pjesëtarët e Lëvizjes Nacionalçlirimtare Kaçake në arkivat vendore dhe të jashtme, sidomos në arkivat e Beogradit, Shkupit, Podgoricës, Sofjës, Zagrebit, Sarajevës e gjetiu.

Detyrë e institucioneve muzeore është edhe krijimi i vlerave muzeore lidhur me një datë, ngjarje, periudhë ose personalitet kulturo-historik. Kur është fjala për Lëvizjen Nacionalçlirimtare Kaçake, kjo mund të arrihet përmes fotografimit të shpellave, bunkerëve, strehimoreve, kullave, konaqeve dhe mullinjëve ku janë strehuar dhe janë furnizuar me ushqim e gjëra tjera të nevojshme kaçakët. Duhet fotografuar edhe vendet ku janë zhvilluar luftime midis kaçakëve dhe forcave pushtuese serbe etj. Fotografitë e këtyre objekteve, të cilat gjithësesi që kanë vlerë historike, duhet të shoqërohen me të dhëna konkrete, qoftë nga historiografia dhe publicistika apo nga tradita gojore dhe lënda memoriale, e më pastaj mund të inventarizohen në fondet përkatëse muzeore, ku edhe më tej do të jenë objekt studimi dhe trajtimi, jo vetëm në aspektin muzeor, por edhe në fushën shkëncore dhe në fusha tjera. Kjo do e zbusë sa do pakë mungesën e

materialeve muzeore lidhur të kaluarën tonë historike të nëpërkëmbur nga pushtuesit e ndryshëm, sidomos nga pushteti komunist, pra edhe lidhur me historikun e Lëvizjes Nacionalçlirimtare Kaçake, e cila, përkundër vlerës dhe rëndësisë historike që kishte, në fushën muzeore e pat mbuluar një vel i rëndë i mangësisë se eksponateve, qofshin ato fotografi dhe dokumente, apo eksponate tridimensionale.

Krahas hulumtimit në arkiva publike, në vend dhe jashtë vendit, duhet intensifikuar hulumtimin në arkiva private, ku ende mund të gjenden eksponate muzeore lidhur me këtë lëvizje, qofshin ato fotografi, dokumente, gjëra personale të kaçakëve, e në raste të rralla mund të gjenden edhe armatime. Plotësimi dhe begatimi i fondit në fjalë me eksponate muzeore, jo vetëm që mundëson trajtimin e mirëfilltë dhe prezentimin muzeor të Lëvizjes Nacionalçlirimtare Kaçake, por i ndihmon shumë edhe studjuesit e ardhshëm, veçmas hartuesit e monografive, të publikimeve historiografike dhe të emisioneve televizive, madjendihmon edhe punën konkretizuese në procesin arsimor dhe edukativ.

Duke u nisur nga fakti se historiografia i paraprin dhe është mbështetje për veprimtarinë muzeore, sidomos në fushën historike, atëherë mund të konstatohet se kumtesat e paraqitura në këtë sesion shkencor, janë kontribut i vaçantë për trajtimin e më tutjeshëm dhe të përsheptuar të Lëvizjes Nacionalçlirimtare Kaçake në fushën muzeore.